

Вибіркове дослідження в соціології

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів і медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/заочна/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>4 курс, осінній семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>залік</i>
Розклад занять	<i>Лекції: Практичні заняття:</i>
Мова викладання	<i>Українська/Англійська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: к.с.н., доцент Коржов Геннадій Олександрович, korzhovga@gmail.com</i>
Розміщення курсу	

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

В процесі вивчення дисципліни «Вибіркове дослідження в соціології» студенти навчаються формувати репрезентативну вибірку сукупність у дослідженнях базового рівня складності, а також неімовірнісну (нестохастичну) нерепрезентативну вибірку сукупність відповідно до мети дослідження та дослідницьких запитань. Студенти матимуть можливість набути практичні вміння і навички, необхідні для соціолога-організатора емпіричних досліджень – як фундаментальних, академічних, так і прикладних. Зокрема, йдеться про вміння на навички розрахунку обсягу вибіркової сукупності при різних способах відбору. Під час практичних занять студенти будуть мати можливість на практиці застосувати базові знання із теорії ймовірностей та математичної статистики, виконуючи вправи з розрахунку середньої (стандартної) та граничної випадкової похибки вибірки при різних способах відбору, побудови довірчого інтервалу для середнього значення ознаки та частки тощо. Для виконання окремих типів завдань буде використовуватися спеціалізоване програмне забезпечення з обробки та аналізу кількісної соціологічної інформації.

Окрему увагу в рамках курсу буде приділено вмінням будувати та реалізувати вибірку для важкодоступних груп і категорій дослідження з використанням новітніх підходів в методології опитувань, зокрема двох типів вибірки – «місце-час» (TLS – time-location sample) та вибірки, яка направляється респондентом (RDS – respondent-driven sample).

В рамках дисципліни планується знайомство з методами проведення онлайн-, веб- або Інтернет-опитувань, які являють собою найновітніший і, імовірно, найбільш перспективний метод проведення вибіркового дослідження. Розглядатимуться можливості та обмеження застосування цього підходу на даному етапі та перспективи його вдосконалення та поширення у майбутньому. Студенти також навчатися створювати власний інструментарій (запитальники, анкети) для проведення онлайн-опитувань.

В ході семестру кожний студент за обраною темою здійснює підготовку та написання домашньої контрольної роботи (див.: *Форми, методи та технології навчання*) у вигляді власного міні-проекту з розробки методики вибірки згідно з певною проблемою дослідження. В процесі роботи над ДКР студенти набуватимуть компетентностей з написання програмних соціологічних текстів, поєднуючи наукову проблему та методику формування вибіркової сукупності.

Відповідно до вимог ОПП **метою дисципліни** є поглиблення та посилення у студентів наступних компетентностей:

- Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК01);
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК08);
- Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК09);
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК10);
- Здатність вести дослідницьку діяльність, включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості (ЗК14);
- Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології (ФК01);
- Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів (ФК04);
- Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації (ФК06);
- Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефаківців (ФК07);
- Здатність здійснювати аналіз соціальних причин та наслідків конфлікту (ФК09).

Завданням дисципліни є формування наступних результатів навчання:

- Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі (РН03);

- Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач (PH04);
- Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації (PH07);
- Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури (PH08);
- Вміти розробляти програму соціологічного дослідження (PH09);
- Володіти навичками збору соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів (PH10);
- Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців (PH11).

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть можливість творчо застосовувати різноманітні методики формування вибірки в залежності від типу соціологічного дослідження, концептуальної програми дослідження, процедур і методів збирання первинної соціологічної інформації. Засвоєння дисципліни сприятиме розширенню професійного світогляду слухачів завдяки отриманню знань щодо можливостей і перспектив застосування вибіркового методу не тільки в загальноприйнятій сфері масових або експертних опитувань, але і в інших типах досліджень, де застосовуються методи спостереження, аналіз документальних джерел, кейс-стаді, фокус-групові дискусії, глибинні інтерв'ю та інші кількісні та якісні методи дослідження.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для успішного засвоєння даної дисципліни студенти мають пройти навчання з наступних навчальних дисциплін: «Загальна соціологія – 1, 2», «Методологія, методи та технології соціологічних досліджень – 1», «Вступ до соціологічної професії», «Математичні та статистичні методи аналізу соціальної інформації – 1, 2», «Основи роботи з числовою соціальною інформацією». Крім того, бажано також мати базові навички роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням з обробки та аналізу кількісної соціальної інформації (напр., Excel та/або OCA, SPSS), середній рівень володіння англійською мовою не нижче A2.

Отримані під час навчання з даної дисципліни знання, вміння та навички можуть з успіхом застосовуватись при опануванні в подальшому таких дисциплін, як «Соціальна статистика і демографія», «Нерівності, конфлікти і соціальна справедливість», «Методологія, методи та технології соціологічних досліджень – 3», «Соціологічні дослідження соціальних структур, організацій та управління – 1, 2», «Моделювання та прогнозування конфліктів», «Комп'ютерний аналіз соціологічної інформації» та інших спеціальних і галузевих соціологічних дисциплін, а також при написанні бакалаврської кваліфікаційної роботи.

3. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні (комп'ютерний практикум)	СРС
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ВИБІРКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЙМОВІРНІСНІ ВИДИ ВІДБОРУ					
Тема 1.1. Вибірковий метод: сутність та обмеження.	6	2	2	0	2
Тема 1.2. Теоретичні основи вибіркового методу.	6	2	2	0	2
Тема 1.3. Проста випадкова вибірка.	7	2	2	0	3
Тема 1.4. Розрахунок випадкової помилки та обсягу простої випадкової вибірки.	6	2	2	0	2
Тема 1.5. Систематичний відбір.	6	2	2	0	2
Тема 1.6. Стратифікована (районована) вибірка.	7	2	2	0	3
Тема 1.7. Гніздова (кластерна) вибірка.	6	2	2	0	2
Тема 1.8. Побудова багатоступеневих вибірок.	6	2	2	0	2
Тема 1.9. Специфіка малих вибірок.	7	2	2	0	3
Контрольні заходи	не передбачено				
Разом за розділом 1	57	18	18	0	21
РОЗДІЛ 2. НЕЙМОВІРНІСНІ ВИДИ ВІДБОРУ. ВИКОРИСТАННЯ ВИБІРКОВОГО МЕТОДУ В РІЗНОГО РОДУ ДОСЛІДЖЕННЯХ					
Тема 2.1. Квотні вибірки.	6	2	2	0	2
Тема 2.2. Інші види неймовірнісних вибірок.	6	2	2	0	2
Тема 2.3. Типи помилок репрезентативності.	7	2	2	0	3
Тема 2.4. Дизайн-ефект вибірки.	6	2	2	0	2
Тема 2.5. Особливості	6	2	2	0	2

побудови вибірки для різних типів досліджень.					
Тема 2.6. Формування вибірки для здійснення екзит-полу.	7	2	2	0	3
Тема 2.7. Способи відбору одиниць спостереження в домогосподарстві (у випадку ймовірнісної вибірки)	6	2	2	0	2
Тема 2.8. Способи побудови вибірок при онлайн-дослідженнях.	6	2	2	0	2
Тема 2.9. Ремонт вибірки.	5	2	0	0	3
Разом за розділом 2	55	18	16	0	21
Залік	8	-	2	-	6
Всього годин:	120	36	36	0	48

4. Навчальні матеріали та ресурси

4.1. Базова література:

1. Панина Н.В. Избранные труды по социологии. – Киев, 2012: [Технология социологического исследования: Курс лекций].
2. Паниотто В.І., Максименко В.С., Харченко Н.М. Статистичний аналіз соціологічних даних. – К.: КМА, 2004.
3. Паниотто В.И. Качество социологической информации. – Киев: Наукова думка, 1986.
4. Чурилов Н.Н. Типология и проектирование выборочного социологического исследования (история и современность) / Н.Н. Чурилов. – К.: Институт социологии, Факт, 2008. – 366 с.
5. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования: Описание, объяснение, понимание соц. реальности: Учеб. для студентов вузов. – М: Добросвет, 2000.

4.2. Допоміжна література

1. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологического исследования. Учебник для вузов / Г.С.Батыгин. – М., 1995.
2. Добренков В.И. Методы социологического исследования: Учебник/ В.И.Добренков, А.И.Кравченко.– М.: ИНФРА-М, 2006.–Гл. 1-4.
3. Могильчак Е. Л. Выборочный метод в эмпирическом социологическом исследовании: [учеб. пособие] / Е. Л. Могильчак ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2015. – 120 с.
4. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених / О.Богдан. – К.: Дух і Літера, 2015. – 380 с. – Розділ 4. Вибірка: така загадкова і така важлива. – С.115-192.
5. Васильева Э.К., Юзбашев М.М. Выборочный метод в социально-экономической статистике: учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика; ИНФРА-М, 2010. – 256 с.
6. Гэллап Дж. Пульс демократии. Как работают опросы общественного мнения / Дж.Гэллап, С. Ф. Рэй. – М.: ВЦИОМ, 2017. – 256с.
7. Девятко И.Ф. Методы социологического исследования. – М., 2002.
8. Добренков В.И. Методология и методика социологического исследования: Учебник / В.И.Добренков, А.И.Кравченко. – М.: Академический проект; Alma Mater, 2009. – Гл. 4, 8, 9.
9. Докторов Б. Онлайн-опросы: обыденность наступившего столетия [Электронный ресурс] / Б. Докторов. – 2000. – Режим доступа до ресурсу: http://www.pseudology.org/Gallup/On_line_Polls.htm.
10. Ермолаев А. Выборочный метод в социологии. Методическое пособие / А.Ермолаев. – М.: Социологический клуб "Город", 2000. – 26 с.
11. Йейтс Ф. Выборочный метод в переписях и обследованиях. 3-е англ. издание. Пер. с англ. Е.И. Арона. Под ред. А.Г.Волкова / Ф. Йейтс. – М.: Статистика, 1965. – 434 с.
12. Кокрен У. Методы выборочного исследования. Пер. с англ. И.М. Сониной. Под ред. А.Г. Волкова / У. Кокрен. – М. : Статистика, 1976. – 440 с.
13. Ноэль Э. Массовые опросы. Введение в технику демоскопии. – М.: АВА-ЭСТРА, 1993. – Гл.ІІІ. Репрезентативность выборки.
14. Паниотто В., Рукавишников В., Чурилов Н. Опросы населения.– Москва: Финансы и статистика, 1984.
15. Садмен С., Брэдберн Н. Как правильно задавать вопросы: Введение в проектирование опросного инструмента. – Москва: Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2002.
16. Сажин Ю.В. Методы выборочных обследований : учебное пособие / Ю.В. Сажин, Н.Г. Подзоров, Е.С. Петрова. – Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 2006. – 84 с.
17. Хили Дж. Статистика. Социологические и маркетинговые исследования.– 6-е изд. – К.: ДиаСофтЮП; СПб.: Питер, 2006.

18. Шварц Г. Выборочный метод. Руководство по применению статистических методов оценивания / Пер. с нем. Я. Ш. Лаппэ / Г.Шварц. – М.: Статистика, 1978. – 210 с.
19. Шляпентох В. Э. Проблемы качества социологической информации: достоверность, репрезентативность, прогностический потенциал / В. Э. Шляпентох. М. : Центр социального прогнозирования, 2006. – 664 с. / Ч.3. Репрезентативность информации в выборочных исследованиях. – С.184-369.

4.3. Навчальні онлайн ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua> – Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua> – Онлайн-курси України та світу.
5. <https://coursera.org> – Онлайн-курси.
6. <http://www.gesis.org> – Архів даних міжнародних порівняльних соціологічних досліджень.
7. <http://ukraine.survey-archive.com> – Національний банк соціологічних даних «Київський архів».
8. <http://www.respondentdrivensampling.org> – ресурси для застосування вибірки, яка направляється респондентом (RDS), в т.ч. програмне забезпечення з вільним доступом

Всі зазначені вище джерела є доступними в Інтернеті або на сторінці дисципліни в Google Classroom, а також в методичному кабінеті кафедри соціології (ауд. 503, корп.7). Обов'язкові до прочитання фрагменти будуть вказані під час проходження відповідних тем.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни(освітнього компонента)

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань
1.1	Тема: Вибірковий метод: сутність та обмеження. Основні питання: Поняття вибіркового та суцільного досліджень. Характеристика та переваги вибіркового методу. Історія розвитку вибірових досліджень в соціології та статистиці. СРС: Ознайомитися з підрозділом «1.1. Переваги вибіркового методу» книги У.Кокрена «Методи вибіркового дослідження». Зробити опорний конспект.
1.2	Тема: Теоретичні основи вибіркового методу. Основні питання: Статистичні показники та розподіли. Закон великих чисел. Сутність нормального розподілу. Теореми Чебишева, Ляпунова, Бернуллі. СРС: Розрахувати дисперсію та стандартне відхилення для заданої сукупності. Оцінити нормальність розподілу сукупності на прикладі зросту студентів навчальної групи.
1.3	Тема: Проста випадкова вибірка. Основні питання: Сутність простого випадкового відбору, його переваги та недоліки. Вимоги до основи вибірки. Способи реалізації простого випадкового відбору: жеребкування, таблиці випадкових чисел, генератори випадкових чисел. Проблема досяжності. СРС: Сформувати вибірку з використанням різних способів витягу простої випадкової вибірки із заданої сукупності.

1.4	<p>Тема: Розрахунок випадкової помилки та обсягу простої випадкової вибірки.</p> <p>Основні питання: Оцінювання стандартної похибки по вибірці для середніх та часток. Гранична помилка вибірки. Визначення довірчого інтервалу. Розрахунок помилки вибірки при повторному та неповторному відборах. Зв'язок обсягу вибірки з випадковою помилкою вибірки. Визначення рівня точності. Відмінності розрахунку помилки для середніх та часток дихотомічної ознаки.</p> <p>СРС: Розрахувати граничну випадкову помилку вибірки для сформованої під час попередньої самостійної роботи простої випадкової вибірки.</p>
1.5	<p>Тема: Систематичний відбір.</p> <p>Основні питання: Сутність систематичного відбору. Здійснення систематичного відбору у випадках: а) коли обсяг вибірки є кратним розміру генеральної сукупності; б) коли обсяг вибірки не є кратним розміру генеральної сукупності (використання кругового списку, дробного кроку відбору). Можливі зміщення при систематичному відборі, способи боротьби з ними. Розрахунок випадкової помилки та обсягу вибірки у випадку систематичного відбору.</p> <p>СРС: Сформувати вибірку із заданої сукупності з використанням методу систематичного відбору.</p>
1.6	<p>Тема: Стратифікована (районована) вибірка.</p> <p>Основні питання: Загальна характеристика методу. Переваги та недоліки. Визначення ознаки, за якою здійснюватиметься стратифікація. Способи поділу загального обсягу вибірки між стратами (рівномірний, пропорційний, оптимальний). Розрахунок обсягу вибірки, випадкової помилки для середніх та часток та довірчого інтервалу. Визначення кількості страт.</p> <p>СРС: Ознайомитися з описом М. Чуриловим виділення соціально-політичних регіонів.</p>
1.7	<p>Тема: Гніздова (кластерна) вибірка.</p> <p>Основні питання: Сутність методу. Переваги та недоліки. Одноступінчастий гніздовий відбір. Випадковий (рівномірний) відбір кластерів. Коефіцієнт внутрішньокластерної кореляції (ρ_{oh}). Стратифікована кластерна вибірка. Відбір з ймовірностями, пропорційними розміру кластера. Відбір з використанням приблизних (оцінюваних) розмірів кластерів. Розрахунок помилки гніздових вибірок.</p> <p>СРС: Сформувати гнізда у заданій сукупності.</p>
1.8	<p>Тема: Побудова багатоступеневих вибірок.</p> <p>Основні питання: Обмеженість використання одноступеневих вибірок. Поняття одиниць відбору та одиниць спостереження. Переваги та недоліки багатоступеневих вибірок. Комбіновані багатоступеневі вибірки. Розрахунок помилки вибірки для багатоступеневої вибірки.</p> <p>СРС: Ознайомитися з прикладами побудови багатоступеневих вибірок, наданих викладачем.</p>
1.9	<p>Тема: Специфіка малих вибірок.</p> <p>Основні питання: Поняття малої вибірки. Специфіка малих вибірок порівняно з великими з точки зору оцінки репрезентативності. Сфера застосування малих вибірок. Розрахунок характеристик генеральної сукупності при малих вибірках. Розрахунок випадкових помилок малих вибірок. Розподіл Стюдента.</p> <p>СРС: Сформувати малу вибірку із заданої сукупності.</p>
2.1	<p>Тема: Квотні вибірки.</p> <p>Основні питання: Проектування квотної вибірки. Причини використання</p>

	<p>квотної вибірки в практиці досліджень. Можливі зміщення вибірки внаслідок довільності відбору одиниць спостереження, та способи зменшення такого зміщення.</p> <p>СРС: Ознайомитися з прикладами квотних вибірок, наданих викладачем.</p>
2.2	<p>Тема: Інші види наймовірнісних вибірок.</p> <p>Основні питання: Вибірка добровольців, вулична вибірка, цільова (експертна) вибірка, відбір «в місцях скупчень» представників досліджуваної сукупності, відбір методом «снігової кулі». Можливі зміщення вибірки при таких способах відбору.</p> <p>СРС: Опрацювати текст А. Чурикова «Випадкові та не випадкові вибірки в соціологічних дослідженнях».</p>
2.3	<p>Тема: Типи помилок репрезентативності.</p> <p>Основні питання: Помилки випадкові та систематичні. Джерело випадкових помилок, їх характеристика. Джерела систематичних помилок: помилки спостережень (вимірювання), зміщення викликані некоректним інструментарієм (опитувальник, інструкції інтерв'юєру), помилками інтерв'юєрів, помилками при вводі та обробці даних. Помилки відсутності спостережень. Невключення в сукупність, відсутність відповідей внаслідок недосяжності респондентів або їх відмови від участі в дослідженні. Відсутність відповідей на окремі запитання (пропущені дані). Способи зменшення таких помилок.</p> <p>СРС: Опрацювати параграф «Частина 3. Розділ 3. Помилки репрезентативності» книги В. Шляпентоха «Проблеми якості соціологічної інформації» (с.210-230).</p>
2.4	<p>Тема: Дизайн-ефект вибірки.</p> <p>Основні питання: Поняття дизайн-ефекту. Розрахунок дизайн-ефекту для простої випадкової вибірки. Теоретичний та реальний обсяг вибірки. Дизайн-ефект на різних ступенях відбору та дизайн-ефект від кластеризації. Врахування дизайн-ефекту.</p> <p>СРС: Розрахувати обсяг потенційної вибірки з урахуванням дизайн-ефекту.</p>
2.5	<p>Тема: Особливості побудови вибірки для різних типів досліджень.</p> <p>Основні питання: Вибірка для телефонних опитувань. Вибірка для панельних досліджень. Побудова вибірки для маркетингових досліджень. Специфіка формування вибірки для письмових документів.</p> <p>СРС: Ознайомитися з прикладами побудови вибірок для різних типів досліджень.</p>
2.6	<p>Тема: Формування вибірки для здійснення екзит-полу.</p> <p>Основні питання: Характеристика методу екзит-полу. Технічні проблеми щодо формування вибірки при проведенні екзит-полу. Приклади формування вибірок при організації екзит-полів під час президентських та парламентських виборів в Україні.</p> <p>СРС: Проаналізувати опис М. Чуриловим варіантів побудови вибірок під час планування та проведення екзит-полів в Україні.</p>
2.7	<p>Тема: Способи відбору одиниць спостереження в домогосподарстві (у випадку ймовірнісної вибірки).</p> <p>Основні питання: Домогосподарство як одиниця відбору. Проблема вибору одиниці спостереження в домогосподарстві. Найпоширеніші способи відбору в домогосподарстві: таблиці Кіша, випадковий статево-віковий відбір, ненав'язливий випадковий відбір, метод днів народження.</p> <p>СРС: Відпрацювати різні способи відбору з домогосподарств різного розміру.</p>

2.8	<p>Тема: Способи побудови вибірок при онлайн-дослідженнях.</p> <p>Основні питання: Складність забезпечення репрезентативності в онлайн-опитуваннях. Формування онлайн-вбірок в залежності від мети дослідження. Обмеження репрезентативності онлайн-вбірок. Формування вибірок для он-лайн панелей.</p> <p>СРС: Проаналізувати публікації, присвячені перспективам та проблемам проведення онлайн-досліджень і виділити питання, пов'язані з проблемою формування вибірки.</p>
2.9	<p>Тема: Ремонт вибірки.</p> <p>Основні питання: Поняття ремонту вибірки. Причини виникнення потреби в ремонті вибірки. Зважування як спосіб ремонту: спосіб реалізації, обмеження. Корекція відповідей, що сильно виділяються. Способи корекції пропущених відповідей.</p> <p>СРС: Розрахувати вагові коефіцієнти для зважування вибірки за кількома параметрами.</p>

Семінарські (практичні) заняття

Основні цілі практичних занять – засвоєння матеріалу лекцій та результатів самостійної роботи студентів, поглиблення здобутих знань, формування навиків підготовки виступів, формулювання та відстоювання власної позиції, а також набуття навичок аналізу соціологічної інформації з використанням спеціалізованого програмного забезпечення.

Основні завдання циклу практичних занять:

- Сформувати навички розрахунку обсягу та формування репрезентативної та нерепрезентативної вибіркової сукупності у дослідженнях базового рівня складності відповідно до мети дослідження та дослідницьких запитань;
- Навчитися будувати та реалізовувати вибірку для важкодоступних груп і категорій дослідження;
- Вміти розрахувати середню (стандартну) та граничну випадкову помилки вибірки при різних способах відбору;
- Побудувати довірчий інтервал для середнього значення ознаки та частки.

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1.1	<p>Тема: Вибірковий метод: сутність та обмеження.</p> <p>Основні питання: Демонстрація можливостей вибірових даних в репрезентації показників генеральної сукупності.</p>
1.2	<p>Тема: Теоретичні основи вибіркового методу. Місце вибіркового методу в соціальних дослідженнях</p> <p>Основні питання: Перевірка на нормальність випадкових вибірових розподілів з масових опитувань. Проблеми вибіркового дослідження. Демонстрація висновків з теорем Чебишева, Ляпунова, Бернуллі.</p>
1.3	<p>Тема: Проста випадкова вибірка.</p>

	Основні питання: Реалізація простої випадкової вибірки зі студентів навчальної групи. Ознайомлення зі способами користування таблицею випадкових чисел.
1.4	Тема: Розрахунок випадкової помилки та обсягу простої випадкової вибірки. Основні питання: Демонстрація відмінностей розміру випадкових помилок в залежності від різного обсягу вибірки та обраного рівня ймовірності. Демонстрація залежності необхідного обсягу вибірки від обсягу генеральної сукупності, обраного рівня ймовірності та рівня випадкової помилки вибірки.
1.5	Тема: Систематичний відбір. Основні питання: Демонстрація процедури систематичного відбору студентів з навчальної групи, вулиць, на яких проводитиметься обстеження, підприємств, які будуть залучені у дослідження.
1.6	Тема: Стратифікована (районована) вибірка. Основні питання: Визначення можливих страт, на які поділяється генеральна сукупність. Ознайомлення з процедурою стратифікації, використовуваною фірмою “Социс”. Розрахунки випадкової помилки та необхідного обсягу стратифікованої вибірки.
1.7	Тема: Гніздова (кластерна) вибірка. Основні питання: Реалізація поділу генеральної сукупності на гнізда (кластери). Відбір кластерів, в яких проводитиметься дослідження. Розгляд процедури одноступінчатого та багатоступінчатого гніздового відбору, та формування комбінованих вибірок.
1.8	Тема: Побудова багатоступеневих вибірок. Основні питання: Моделювання побудови загальнонаціональної багатоступеневої вибірки.
1.9	Тема: Специфіка малих вибірок. Основні питання: Розгляд прикладів малих вибірок та розрахунку помилки таких вибірок.
2.1	Тема: Квотні вибірки. Основні питання: Визначення переліку та кількості використовуваних квот. Розрахунок квот для загальнонаціональної репрезентативної вибірки для проведення опитування на політичну тематику.
2.2	Тема: Інші види неймовірнісних вибірок. Основні питання: Демонстрація можливостей стихійних та цілових вибірок, моделювання вибірки методом “сніжного кому”.
2.3	Тема: Типи помилок репрезентативності. Основні питання: Демонстрація можливих джерел систематичних помилок.
2.4	Тема: Дизайн-ефект вибірки. Основні питання: Розрахунок дизайн-ефекту простої випадкової вибірки та у випадку багатоступінчатої вибірки. Демонстрація способу врахування дизайн-ефекту при плануванні масового опитування.
2.5	Тема: Особливості побудови вибірки для різних типів досліджень. Основні питання: Моделювання побудови вибірки для телефонного опитування.
2.6	Тема: Формування вибірки для здійснення екзїт-полу.

	Основні питання: Моделювання побудови вибірки (різними способами) для здійснення загальнонаціонального та регіонального екзит-полів.
2.7	Тема: Способи відбору одиниць спостереження в домогосподарстві (у випадку ймовірнісної вибірки). Основні питання: Відпрацювання різних способів відбору людей в домогосподарстві у ситуації масового опитування.
2.8	Тема: Способи побудови вибірок при онлайн-дослідженнях. Основні питання: Моделювання побудови вибірки для інтернет-опитування.
2.9	Тема: Ремонт вибірки. Основні питання: Розрахунок та долучення до масиву даних ваг для зважування за однією та кількома ознаками. Реалізація заміщення відсутніх відповідей у масиві масового опитування.

6. Самостійна робота студента/аспіранта

Студенти самостійно опрацьовують наступні питання:

Тема: Вибірковий метод: сутність та обмеження.

Основні питання: Поняття вибіркового та суцільного досліджень. Характеристика та переваги вибіркового методу. Історія розвитку вибірових досліджень в соціології та статистиці.

Тема: Теоретичні основи вибіркового методу.

Основні питання: Розрахунок дисперсію та стандартного відхилення для заданої сукупності. Оцінка нормальність розподілу сукупності на прикладі зросту студентів навчальної групи.

Тема: Проста випадкова вибірка.

Основні питання: Формування вибірки з використанням різних способів витягу простої випадкової вибірки із заданої сукупності.

Тема: Розрахунок випадкової помилки та обсягу простої випадкової вибірки.

Основні питання: Розрахунок граничної випадкової помилки вибірки для сформованої під час попередньої самостійної роботи простої випадкової вибірки.

Тема: Систематичний відбір.

Основні питання: Побудова вибірки із заданої сукупності з використанням методу систематичного відбору.

Тема: Стратифікована (районована) вибірка.

Основні питання: Принципи виділення страт у випадку стратифікованої вибірки.

Тема: Гніздова (кластерна) вибірка.

Основні питання: Формувати гніздової вибірки.

Тема: Побудова багатоступеневих вибірок.

Основні питання: Проблема побудови багатоступеневих вибірок.

Тема: Специфіка малих вибірок.

Основні питання: Формування малої вибірки та оцінка її випадкової помилки.

Тема: Квотні вибірки.

Основні питання: Проектування квотної вибірки.

Тема: Інші види неймовірнісних вибірок.

Основні питання: Використання в практиці досліджень не випадкових (неймовірнісних) вибірок.

Тема: Типи помилок репрезентативності.

Основні питання: Проблема врахування помилок репрезентативності.

Тема: Дизайн-ефект вибірки.

Основні питання: Врахування при формуванні вибірки дизайн-ефекту.

Тема: Особливості побудови вибірки для різних типів досліджень.

Основні питання: Специфіка побудови вибірок для різних типів досліджень.

Тема: Формування вибірки для здійснення екзит-полу.

Основні питання: Дослідження типу exit-poll та побудова вибірки для його забезпечення.

Тема: Способи відбору одиниць спостереження в домогосподарстві (у випадку ймовірнісної вибірки).

Основні питання: Проблема вибору одиниці спостереження в домогосподарстві та способи вирішення цієї проблеми.

Тема: Способи побудови вибірок при онлайн-дослідженнях.

Основні питання: Проблема забезпечення репрезентативності в онлайн-опитуваннях.

Тема: Ремонт вибірки.

Основні питання: Здійснення ремонту вибірки.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відвідування занять та виконання завдань

Відвідування лекційних занять є бажаним. Під час їх проведення будуть розглядатись теоретичні підходи до аналізу даних в рамках кількісної парадигми, математико-статистичні методи обробки, узагальнення та аналізу соціологічних даних. Окрім того, лектор презентуватиме чисельні та різноманітні приклади практичного застосування кожного окремого методу з демонстрацією алгоритму в спеціалізованому програмному забезпеченні. Важливою складовою лекційного заняття виступатиме інтерпретація отриманих в результаті кількісного аналізу результатів, наведення і обґрунтування змістовних висновків на основі проведення статистичної експертизи. Таким чином, лекція поєднує в собі як теоретико-методологічну, так і методико-практичну складові аналітичного процесу з кількісною соціологічною інформацією. Для студентів, які бажають досягти відмінних або хороших результатів у навчанні, активна робота на лекційних заняттях є необхідною передумовою. Однак відпрацювання пропущених лекцій не вимагається.

Відвідування практичних (семінарських) занять є обов'язковим. Пропущені практичні (семінарські) заняття слід виконати самостійно і відпрацювати під час консультацій.

Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Студент, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити такого студента до заліку. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані студентом. Контроль знань (розуміння) студента пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології, або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Студент, який виконає відповідні завдання (надасть відповіді на запитання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст основних теоретико-методологічних засад проведення кількісного аналізу різноманітних соціальних процесів, в т.ч. соціальних конфліктів, розглядаються різні кейс-стаді та приклади застосування спеціалізованого програмного забезпечення для вирішення конкретної аналітичної задачі, наводяться алгоритми застосування того чи іншого методу, а також пропонуються інтерпретації отриманих результатів. На лекціях викладач надаватиме цілісний огляд багатоманітних методів обробки та аналізу кількісної соціальної інформації, фокусуючи увагу на найбільш затребуваних і ефективних методах, що набули визнання в рамках емпіричної – як фундаментальної, так і прикладної. На прикладах відомих дослідницьких програм і проектів студенти отримують можливість познайомитись з найкращими сучасними зразками поєднання теорії та емпіричного дослідження, спрямованого на верифікацію основаних на концептуальних положеннях гіпотез. Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Лектор може ставити питання окремим студентам або аудиторії загалом. Вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Від студентів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. На практичних заняттях будуть обговорюватися проблемні аспекти використання різних методів комп'ютерного аналізу соціологічної інформації. Практичні заняття спрямовані на формування практичних вмінь і навичок застосування спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення до обробки та аналізу соціологічних даних. Під час практичних занять викладач узагальнюватиме та аналізуватиме помилки і недоліки проведеної студентами роботи з обробки та аналізу кількісної соціологічної інформації, відповідатиме на питання студентів, студенти працюватимуть над помилками та недоліки один одного. На заняттях використовуватимуться різні кейс-стаді, робота з різноманітними базами даних, активні методи навчальної діяльності в парах і мікрогрупах. Під час практичних і лабораторних занять студенти працюватимуть з різноманітними джерелами кількісної соціологічної інформації, вчитимуться обробляти та аналізувати її за допомогою спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення. На лабораторних заняттях слухачі навчатимуться послуговуватися основними методами дескриптивної статистики, двовимірного та багатовимірного аналізу соціологічної інформації.

В ході семестру кожний студент за обраною темою здійснює підготовку та написання домашньої контрольної роботи у вигляді власного дослідницького проекту (розробка методики вибіркового дослідження за індивідуальною тематикою). В процесі роботи над ДКР студенти набуватимуть компетентностей з написання аналітичних соціологічних текстів на основі самостійно проведеного аналізу соціологічних і статистичних даних, застосовуючи дескриптивну статистику, одномірні, двомірні і основні багатовимірні методи.

Правила поведінки на заняттях

Під час проведення занять рекомендується відключати телефони з метою досягнення більшого рівня уваги та сфокусованості на навчальній діяльності. Водночас, за рекомендацією викладача можна користуватися засобами зв'язку для пошуку інформації на гугл-диску дисципліни або в інтернеті.

Від студентів під час занять – як семінарських, так і лекційних, очікується активна діяльність, участь в обговоренні питань, виконання практичних завдань, вправ і задач, постановка запитань, внесок у колективну дискусію тощо.

Під час відповідей на практичних заняттях не слід читати зі смартфона, планшета або ноутбуку. Варто використовувати зроблені студентом нотатки, конспекти прочитаного навчального матеріалу та проведений самостійно вдома або на парі аналіз даних.

Правила призначення заохочувальних та штрафних балів

Заохочувальні бали		Штрафні бали	
Критерій	Ваговий бал	Критерій	Ваговий бал
Участь у конференції / публікація тез	5 / 10 балів	За кожний день затримки із поданням домашнього завдання нараховуються	-1 бал
Участь у 2 турі Всеукраїнської студентської олімпіади	10 балів		
Публікація наукової статті	10 балів		

Політика дедлайнів та перескладань

Кожне письмове домашнє завдання, про яке викладач повідомлятиме заздалегідь, має бути виконане до початку відповідного практичного (семінарського) заняття. Виконане завдання треба здати за день до дати відповідного заняття (виставити на сторінці дисципліни в Google Classroom – у випадку дистанційного (онлайн) навчання, переслати на електронну пошту викладача – у випадку очного навчання). За надані невчасно домашні завдання будуть зніматись бали (див. **Правила призначення заохочувальних та штрафних балів**).

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Нижче в таблиці наведено всі види контролю та бали за кожен елемент контролю.

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	Виступи на семінарських (практичних) заняттях, практичні вправи та завдання	75	5	15	75
2.	Домашня контрольна робота (ДКР)	25	25	1	25
	Всього				100

Календарний контроль

Проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу. Проміжна атестація студентів (далі – атестація) є календарним рубіжним контролем. Метою проведення атестації є підвищення якості навчання студентів та моніторинг виконання графіка освітнього процесу студентами.

На першій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів. На другій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 40 і більше балів. У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований». Відпрацювання «не атестації» здійснюється на консультаціях з викладачем шляхом усної відповіді на питання не засвоєного студентам матеріалу та виконання пропущених практичних робіт.

Семестровий контроль: залік

Умови допуску до семестрового контролю: зарахування усіх практичних завдань та семестровий рейтинг не менше 40 балів.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Перелік питань, які виносяться на семестровий контроль (залік):

1. Закон великих чисел та нормальний розподіл як теоретична основа ймовірнісних вибірок.
2. Причини та переваги використання вибірових методів дослідження.
3. Поняття репрезентативності вибірки, ймовірнісний характер результатів вибіркового спостереження.
4. Поняття та причини зміщення вибірки. Причини виникнення систематичних помилок вибірок.
5. Роль варіації ознаки та її показників у вибіркового методі.

6. Надійність і валідність як критерії якості вибіркового дослідження.
7. Формулювання дослідницької проблеми, визначення цілей, задач методів збору інформації як чинник побудови вибірок.
8. Розрізнення одиниць відбору та одиниць спостереження.
9. Поняття помилки вибірки. Класифікація помилок.
10. Поняття випадкової помилки вибірки.
11. Поняття та типи систематичних помилок.
12. Проблеми досяжності респондентів у вибіркового дослідженні.
13. Сутність простої випадкової вибірки, проблеми її практичної реалізації.
14. Формування основи випадкової вибірки.
15. Розрахунок помилок середніх і часток у випадку простої випадкової вибірки.
16. Розрахунок обсягу простої випадкової вибірки.
17. Процедура формування стратифікованої (районованої) вибірки.
18. Переваги та недоліки стратифікованої (районованої) вибірки.
19. Способи поділу загального обсягу вибірки між стратами стратифікованої (районованої) вибірки.
20. Принципи виділення страт у випадку стратифікованої (районованої) вибірки.
21. Проблема визначення кількості страт у випадку стратифікованої (районованої) вибірки.
22. Розрахунок помилок середніх і часток у випадку стратифікованої (районованої) вибірки.
23. Розрахунок обсягу стратифікованої вибірки.
24. Сутність гніздової (кластерної) вибірки.
25. Переваги та недоліки гніздової (кластерної) вибірки.
26. Розрахунок помилок середніх і часток у випадку гніздової (кластерної) вибірки.
27. Розрахунок обсягу гніздової вибірки.
28. Проблема досяжності у випадку реалізації випадкових вибірок та способи збільшення досяжності.
29. Способи побудови систематичних випадкових вибірок, причини їх зміщення.
30. Розрахунок квотної вибірки.
31. Недоліки квотних вибірок.
32. Способи зменшення довільності відбору одиниць спостереження при квотних вибірках.
33. Види спрямованого (неймовірнісного) відбору одиниць спостереження.
34. Причини, що викликають звернення до спрямованих (невипадкових) відборів.
35. Пресові, телевізійні та онлайн-опитування: проблеми репрезентації вибірових сукупностей.
36. Проблеми застосування особистого інтерв'ю у масових опитуваннях та шляхи їх подолання.
37. Технологія CAWI-опитування.
38. Основні принципи ESOMAR щодо проведення дослідження з використанням мережі Інтернет.
39. Дослідницькі онлайн панелі та вивчення соціальних мереж.
40. Методи покращення якості даних в онлайн дослідженнях.
41. Особливості вивчення важкодоступних груп вибіровим методом. Цільова вибірка та метод "снігової кулі".
42. Вибірка, що направляєється респондентом (RDS).
43. Вибірка «місце-час» (TLS).
44. Критерії визначення обсягу вибірки.
45. Розрахунок дизайн-ефекту вибірки.
46. Поняття дизайн-ефекту та важливість його врахування при побудові вибірки.
47. Розрахунок дизайн-ефекту стратифікованої вибірки.
48. Розрахунок дизайн-ефекту при кластерному відборі.
49. Розрахунок дизайн-ефекту при нерівних шансах потрапляння до вибірки.
50. Коректний опис результатів вибіркового дослідження.
51. Розрахунок статистичної значущості відмінностей середніх і часток.
52. Витрати на дослідження як чинник формування вибіркової сукупності.
53. Формування вибірок для проведення exit-poll.

54. Проблеми реалізації вибірки під час проведення exit-poll.

55. Способи ремонту вибірки.

Неформальні дистанційні та онлайн курси

Існує можливість зарахування сертифікатів проходження дистанційних чи онлайн курсів за відповідною тематикою. Використання тих чи інших масових відкритих онлайн курсів (повністю або частково) має бути попередньо узгоджене з лектором.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено: доцентом кафедри соціології, к.с.н., доц. Коржовим Геннадієм Олександровичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 10 від 08.04.2023)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № 8 від 02.06.2023)

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

PCO кредитного модуля «Вибіркове дослідження в соціології» передбачає оцінювання работ студентів з наступних видів робіт:

- 1) Виступи на семінарських (практичних) заняттях, експрес-опитування, опитування за темою заняття, тест (Г сем)
- 2) Домашня контрольна робота (ДКР) (Г дкр)

1. Розрахунок вагових балів

PCO з дисципліни складається із суми балів студента за виконані контрольні заходи протягом семестру (RD)

$$RD = \Gamma \text{ сем} + \Gamma \text{ дкр} = 100 \text{ балів}$$

- 1) Виступи на семінарських (практичних) заняттях, експрес-опитування, опитування за темою заняття (Г сем)

Ваговий бал – 5 балів за правильну відповідь (доповнення до відповіді) на одне питання. Максимальна кількість балів за активність на семінарських заняттях дорівнює

$$\Gamma \text{ сем} = 5 \text{ балів} * 15 \text{ від.} = 75 \text{ балів}$$

При відповіді на кожне питання студент отримує :

- «відмінно», повна відповідь (не менше 90 % потрібної інформації, якщо у відповіді студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання; активна участь в занятті – 5 балів;
- «дуже добре» і «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями, відповідає на більшість з поставлених питань – 3-4 бали;
- «задовільно» і «достатньо», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та значні помилки, на поставлені питання відповідає слабо, або не відповідає взагалі, доповнення до відповіді інших студентів – 1-2 бали.
- «незадовільно», відсутня робота на семінарі, студент виявився не готовим відповідати на поставленні питання – 0 балів.

- 2) Виконання домашньої контрольної роботи та її презентація (Г дкр).

Ваговий бал – 25 балів.

«відмінно» – 23-25 балів

«дуже добре» – 20-22 балів

«добре» – 16-19 балів

«задовільно» – 13-15 балів

«достатньо» – 11-12 балів

Fx (допуск до виконання залікової контрольної роботи) – 10 балів

При отриманні менше 10 балів домашня контрольна робота студенту не зараховується.

Критерії оцінювання:

Робота оцінюється відповідно до повноти виконання завдання, правильності підрахунку обсягу вибірки, обґрунтованості методики формування вибірки, коректності опису результатів, теоретичної та фактографічної насиченості.

Заохочувальні бали

За участь в науково-практичних конференціях, що проходять на ФСП або в інших освітянських та дослідницьких установах, студент отримує додаткові бали.

Умови допуску до семестрового контролю:

Умовою допуску студента до заліку є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 40 балів. Студенти, які протягом семестру набрали менше 40 балів, до заліку не допускаються.

Студенти, які протягом семестру набрали 60 і більше балів, можуть отримати, за згодою студента, без додаткового опитування оцінку «автоматом».

Студенти, які протягом семестру набрали менше 60 балів, але більше 40 балів ($40_{\text{бал}} < RD < 60_{\text{бал}}$), або бажають підвищити рейтингову оцінку, виконують залікову контрольну роботу.

Для отримання «зараховано» з першого календарного контролю студент повинен мати не менше ніж 20 балів, для отримання «зараховано» з другого календарного контролю студент повинен мати не менше ніж 40 балів.

Переведення значення рейтингових оцінок з кредитного модуля в ECTS та традиційні оцінки для виставлення їх до залікової відомості та залікової книжки здійснюється відповідно до табл.1

Таблиця 1

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Традиційна оцінка
95 - 100	відмінно
85 - 94	дуже добре
75 - 84	добре
65 - 74	задовільно
60 - 64	достатньо
Менш ніж 60	незадовільно